

Nataša Vulić*

Bioetičko obrazovanje u srednjoj školi

SAŽETAK

Otkako je u srednjoškolsko obrazovanje Republike Hrvatske 2002. godine uveden novi program etike, u III. godini učenja obrađuje se bioetika. Cilj bioetičke edukacije upoznavanja je učenika s bioetičkim predmetnim područjem i osposobljavanje za kreativno dijaloško sudjelovanje u artikuliranju i rješavanju moralnih dilema.

Okvir poduke utvrđen je s pet nastavnih cjelina:

- Čovjek u cjelini života
- Bioetika kao odgovor
- Ekologija i zaštita okoliša
- Bioetika i biologijske znanosti
- Medicinska bioetika,

a kompetencije učenika ostvaruju se u području univerzalnog, kao području koje obuhvaća sve ljude i području pluriperspektivnosti koja obuhvaća dijaloge svih relevantnih pristupa.

Iako je bioetičko obrazovanje u gimnazijama uokvireno u jednom godištu, a u strukovnom školstvu i manje, ono je temelj za identificiranje egzistencijalnih pitanja prirode i čovjeka i ovladavanja metodama vođenja dijaloga u različitim stajalištima.

Osobitost ovog programa je u mogućnosti da nastavnici i učenici kreiraju stajališta u moralnim dilemama svijeta koji ih okružuje. To je i program koji pretpostavlja poznavanje povijesnog konteksta različitih stajališta i program prevođenja na jezik suvremenih moralnih prosudbi.

Srednjoškolska dob vrijeme je kada pitanja prirodnih prava i prava dostignutih civilizacijskim tijekovima, dolaze na propitivanje i prosudbu, te zaslužuju mjesto u odgoju i obrazovanju.

Mi se nadamo da je navedeni okvir bioetičkog obrazovanja za to dostatan i da je ponuda pojmova i nastavnih sadržaja u tom okviru poticaj za postizavanje ciljnih postignuća.

* Adresa za korespondenciju: Nataša Vulić, Agencija za odgoj i obrazovanje, Donje Svetice 38, HR - 10 000 Zagreb, e-mail: natasa.vulic46@gmail.com

Uvod

Bioetičko obrazovanje u srednjoj školi pitanje je odluke o svrhovitosti i vremenskoj sklopivosti u obrazovni sustav. Nastavni program etike bioetičko obrazovanje smjestit će u III. godinu.

Nakon što su učenici svladali temeljne pojmove etike kao filozofske discipline u II. razredu, proučava se pojedinac u društvenom okružju i odnosima koji predmet istraživanja usmjeravaju prema prirodnim ishodištima, te se utvrđuje njegova odgovornost za njihovu egzistenciju.

Cilj bioetičkog obrazovanja u srednjoj školi upoznavanje je s pojmom bioetike kao mlade dinamične znanstvene discipline, nastale na podlozi filozofske etike i novih informacijskih, tehnoloških i medicinskih postignuća. Educirajući učenika za kreativno dijaloško rješavanje suvremenih moralnih dilema, bioetičko obrazovanje osposobljava učenika za postavljanje pitanja i davanje odgovora u univerzalnom i pluri-perspektivnom aspektu moralnog djelovanja.

Izazovi rješavanja suvremenih problema u društvenom okružju i uvjetima globalizacije su tematski okviri za nastavu i evaluaciju obrazovnih postignuća.

S obzirom na to da je bioetika pozicionirana u jednoj godini, u nastavi nije moguće obuhvatiti više od pet tematskih područja. Ona se obrađuju u ponudi okvirnih sadržaja, literature i mogućih interpretacijskih značajki, kao poticanje na izvannastavna istraživanja i djelovanja.

Obrazovna postignuća koja prethode bioetičkoj edukaciji

Učenici se na početku etičkog obrazovanja upoznaju s predmetom etičkog učenja, svladavajući pojmove i distinkciju pojma morala i pojma etike. U cjelini koja je imenovana temom *U potrazi za identitetom*, analiziraju se moralni izazovi našega doba, istražuju moralna uporišta, vrijednosne orijentacije i moralni zahtjevi. Ponuda primjera ide od mitoloških priča, biblijskih prispodoba, klasičnih literarnih tekstova do tema iz suvremenog filma.

U temama *Razvoj osobnosti i Izazovi odrastanja i sazrijevanja* učenici upoznaju značaj i vrijednosti emocija u ljudskom životu, te važnost razborite uravnoteženosti u odnosima. Istodobno, raspravlja se o moralnim vrednotama i postavlja distinkcija u postizanju osobnih ciljeva i pravila života u zajednici. Osobitost života u zajednici identificira se mogućnošću socijalne integracije tako da se razumije složenost društvenog života u području konzervativnog i kritičkog aspekta morala.

Pod temom *Orijentacije i zamke na životnom putu* razlikovanjem vrsta i značajki morala (mitski, književni, religijski) spoznaju se vrijednost istinoljubivosti i pravičnosti, a u okviru teme *Moralne dimenzije života*, postojanost vrednota i ideala te pojam samopoštovanja i odgovornosti za osobni izbor.

Temom *Čovjek u odnosima* osvješćuju se nastavom vrijednosti života u obitelji, vrijednosti prihvaćanja i darivanja ljubavi, razlikovanja pojmova autoriteta i autoritarnosti, prepoznavanja zlouporabe moći, a temama *Škole etičkog mišljenja, etička argumentacija* i *Područje etičkog prosuđivanja* upoznaje se Aristotelovo i Kantovo utemeljenje etike, da bi se usvojio sustav etičke komunikacije u području javne vlasti, profesionalne etike i etike posebnih situacija.

Kao što je vidljivo, programom je osmišljena priprema za vođenje bioetičke edukacije u pluriperspektivnom kontekstu.

Okvir bioetičke edukacije u srednjoj školi

Okvir bioetičke edukacije određen je tematskim područjima *Čovjek u cjelini života, Bioetika kao odgovor, Ekologija i zaštita okoliša, Bioetika i biologijske znanosti i Medicinska bioetika*, a osobitost ovog programa u suvremenom edukacijskom procesu jest da se kroz teme filozofske antropologije u povijesnom i suvremenom vidiku obrađuju najaktualnija pitanja današnjice, kao što su: genetičko inženjerstvo, genska manipulacija, umjetna oplodnja, pobačaj, darovanje organa i sl.

Bioetika kao odgovor artikulira kompleks pitanja o ljudskim pravima i slobodama, odnosno o svijesti o tehnološkom napretku. Pitanju *Što čovjek može učiniti u svijetu života?*- dodaje pitanje - *Što čovjek treba ili smije učiniti u svijetu života?*

Bioetika u obrazovnom sustavu istodobno postavlja pitanja o životu i smrti i čovjekovim pravima da svojom odgovornošću o tome odlučuje.

Radi formiranja određenih stavova, pojedina pitanja postavljena su u filozofskom, religijskom, biološkom ili medicinskom kontekstu.

Temeljni odnos čovjeka i prirode je u sljedećem pitanju: Ako je nešto tehnološki izvedivo, je li to i moralno dopustivo?

Nastavni ciljevi bioetičkog obrazovanja

Nastavni ciljevi bioetičke poduke su:

- pridobivanje za nove metodologije poučavanja

- osmišljavanje načina povezivanja filozofijske teorijske osnove sa suvremenim interpretacijama moralnih dilema
- identifikacija bioetike kao integrativne znanstvene discipline koja uključuje i kulturno-tehnološki aspekt moralnog djelovanja.

U srednjoškolskom programu, osobito kad se radi o strukovnom programu, gdje pluriperspektivnost ulazi u područje struke, bitno je koristiti multidisciplinarnu didaktičke metode i načela kurikularnog programskog pristupa, za koji etičko obrazovanje ima tradiciju.

Obrazovna postignuća

Učenici će nastavnom temom *Čovjek u cjelini živoga* moći objasniti pojmove antropocentrizam i biocentrizam, osvijestiti potrebu zaštite ugroženih vrsta i upoznati mogućnosti manipulacija vegetacijom.

Temom *Bioetika kao odgovor* upoznat će sadržaje o opasnosti od samouništenja i usvojiti znanja o poboljšanju kvalitete života te učeći o temi *Odgovornost u tehnološkoj civilizaciji* razlikovati tehnološku izvedivost od etičke dopustivosti. Pod temom *Medicinska bioetika*, kojom bioetika dobiva znanstveni legitimitet, učenici raspravljaju o statusu ljudskog embrija, odgovornostima za život, pobačaju, darivanju organa i fenomenu umiranja i smrti. Osobitost bioetičke edukacije o ovim pitanjima je postavljanje na ravninu etička stajališta velikih religija i kulturnih normi, bez nagovora za neke od njih.

Na kraju, *osvještuje se odnos s prirodom, prirodnim okruženjem i njegovom zaštitom* u kontekstu odgovornosti za očuvanje naslijeđenoga i osiguranja za budućnost. Čovjek kao središnja figura živi u suvremenom svijetu i ima za njega odgovornost sada i u budućnosti, te se lokalna antropoetika proširuje na bioglobalnu etiku. Učenici na kraju bioetičke edukacije moraju razumjeti da postignuća u ovom nastavnom procesu jesu postignuća samo ako su u njima ugrađeni i mehanizmi djelovanja.

Evaluacija postignuća

U etici se praćenje i ocjenjivanje učenika ostvaruje na sljedeći način:

1. temeljnim odrednicama u kojima nastavnik uzima u obzir:
 - motiviranost učenika
 - objašnjenje i argumentaciju iskazanih znanja
 - interakciju s drugima;

2. elementima praćenja koji podrazumijevaju:

- poznavanje i razumijevanje nastavnih sadržaja
- praktičnu i kreativnu primjenu naučenog gradiva
- kulturu rada.

Razumljivo je da se evaluacija postignuća i u bioetici temelji na navedenim odrednicama i nastavnici bez obzira na mehanizme praćenja, propisane za procjene uspješnosti u obrazovnom sustavu, u etici (bioetici) moraju postići komunikacijsku liniju u kojoj učenici stječu kompetencije: argumentiranja i raspravljanja, kritičkog promišljanja te zauzimanja stajališta o općim vrijednostima.

LITERATURA:

- Čoh, Č., Lamot, M., Matuš, K.: Etika 1, Zagreb, Školska knjiga, 2007.
- Marušić-Brzetić, D., Čurko, B.: Ja, mi, oni, Zagreb, Profil International, 2010.
- Reškovac, T.: Bioetika, Zagreb, Profil International, 2009.
- Savater, F.: Etika za Amadora, Zagreb, Eduka, 1998.
- Pokrovac, Z.: Građansko društvo i država, Zagreb, Naprijed, 1991.
- Legrad, L.: Moralna izobrazba danas; Ima li to smisla?, Zagreb, Eduka, 1995.
- From, E.: Čovjek za sebe. Istraživanje o psihologiji etike, Zagreb, Naprijed, 1996.
- Frankena, W.: Etika, Zagreb, Kruzak, 1998.
- Čehok, I., Koprek, I.: Etika, priručnik jedne discipline, Zagreb, Školska knjiga, 1996.
- Čović, A.: Etika i bioetika, Zagreb, Pergamena/HFD, 2002.
- Matulić, T.: Bioetika, Zagreb, Glas koncila, 2001.
- Gosić, N.: Bioetička edukacija, Zagreb, Pergamena/HFD, 2005.
- Gosić, N.: Bioetika *in vivo*, Zagreb, Pergamena/HFD, 2005.
- Lukšić, B.: Pravo i etika, Zagreb, Filozofska istraživanja /HFD, 1995.
- Barišić, P. (ur.): Zbornik radova: Demokracija i etika, Zagreb, HFD, 2005.
- Cifrić, I.: Bioetika i ekologija, Zaprješić, Matica hrvatska, 2000.
- Jurić, H.: Etika odgovornosti Hansa Jonas, Bioetika, HFD, 2010.
- Vulić, N.: Predmetni kurikulum iz Etike u srednjoj školi, Zagreb, 2008., 2009., 2010.

Nataša Vulić

Bioethics education in high school

ABSTRACT

As a new program Ethics has been introduced into high school education in the Republic of Croatia (2002), the topic of Bioethics is covered in the third year of study. The aim of education in Bioethics is to acquaint students with subjects in the field of bioethics and teach them to engage in creative dialogue in articulating and resolving moral dilemmas.

The framework of the course has been formed in five teaching units:

- Man in life as a whole
- Bioethics as a response
- Ecology and environmental protection
- Bioethics and the biological sciences
- Medical bioethics

The students achieve competence in a universal context, that is an area including all people and the concept of pluriperspectivity, which includes dialogue between all relevant approaches. Although bioethics education in high schools is limited to one year and in vocational schools even less, it is a basis for identifying the existential issues of nature and man and mastering methods of conducting dialogues in differing points of view.

A special feature of this program is the possibility for teachers and students to form points of view regarding moral dilemmas in the world surrounding them. It is also a program that includes knowledge of the historical context of different points of view and a program of translating it into the language of contemporary moral judgement.

The high school age is a time when questions of natural rights and rights attained by the course of civilization are questioned and evaluated, and they deserve a place in the education process. We hope that this framework of bioethics education is worthy of this, and that the offer of concepts and teaching content within that framework is an incentive to attain the goals set.